

Creșterea economică, criza și populismul

(articol publicat în Ziarul financiar, 11 octombrie 2010)

Lucian Croitoru

Principalul obiectiv strategic al României – convergerea către nivelul de trai din UE – se poate atinge doar cu o creștere economică adecvată, în jurul potențialului. În perioada 2004-2008 creșterea economică a fost prea mare și am eșuat. Vom reuși în perioada următoare să promovăm o creștere economică care să ducă la atingerea obiectivului?

Depinde. Depinde de identificarea corectă a trei lucruri:

- (i) obiectivele operaționale ale convergenței (O),
- (ii) principala provocare pentru politici (P) și
- (iii) reformele necesare și calendarul implementării lor (R).

În acordul României cu UE, FMI și alte instituții financiare OPR sunt identificate corect. Dar este necesar ca OPR să fie înțelese corect și de către public, mai ales în perioade de criză, pentru a sprijini ajustările și reformele. Numai că înțelegerea corectă a OPR este foarte dificilă din cauza poluării cu discursuri populiste. Acestea din urmă ascund adevăratele probleme și creează iluzia că nivelul de trai poate fi crescut prin creșterea cheltuielilor sociale, ceea ce este greșit și periculos.

Deci, care sunt obiectivele operaționale a căror atingere asigură convergența cu UE în termenii nivelului de trai? Sunt două: creșterea competitivității economice și mărirea potențialului de creștere economică, pe care criza l-a redus. Știm că în perioada 2004-2008, s-au promovat politici fiscale și salariale greșite. Ele au împins creșterea economică efectivă peste potențial, ceea ce a dus la dezechilibre externe și la erodarea competitivității economiei. Mai mult însă, și chiar mai grav, acele politici au erodat și potențialul de creștere. Ele trebuie inversate. O competitivitate crescută ar asigura o cerere externă relativ mare pentru produse românești. Un potențial de creștere mai mare este necesar pentru a permite ritmuri de creștere efective mai înalte fără a crea dezechilibre.

Atingerea acestor obiective va contribui la o creștere economică sustenabilă cât mai mare, singura cale de creștere fără sincope a nivelului de trai. Factorii potențialului de creștere care se află în aria de influență directă imediată a politicilor sunt nivelul și structura cheltuielilor publice și a stimulentei fiscale, punctul de pensie, vârsta de pensionare, impozitele statului de plată a salariilor, salariul minim, mărirea indemnizației de șomaj și a perioadei de acordare.

Mărimea și structura acestor factori trebuie stabilite astfel încât să ducă la maximizarea pe termen lung a potențialului de creștere economică. Așa cum sunt astăzi, pe lângă faptul că reduc potențialul de creștere, factorii menționați fac cheltuielile publice nesustenabile.

Problema cu acești factori este că ajustarea lor va duce la scăderea veniturilor unei părți importante a populației, pe termen scurt, înainte de a permite creșterea veniturilor pe termen lung. Din păcate, efectul negativ pe termen scurt dă apă la moară populismului. În tot spectrul politic apar promisiuni fără acoperire. Apar propuneri privind creșterea impozitelor pe salarii care contravin scopurilor operaționale amintite și accentuează îngrijorările legate de sustenabilitatea fiscală. În sfârșit, solidaritatea socială este prost înțeleasă și este invocată pentru a justifica propuneri care inhibă inițiativa, creativitatea, inovarea și munca. Astfel, populismul inhibă creșterea economică și reduce, pe termen lung, șansele celor mai puțin calificați și mai săraci.

Care este, dată fiind criza și populismul, principala provocare pentru politica economică pe termen scurt? Criza financiară și perspectivele privind creșterea economică au diminuat riscurile asociate cu dezechilibrele externe, dar, împreună cu populismul au crescut îngrijorările privind sustenabilitatea fiscală. Pe termen mediu, provocarea constă în asigurarea sustenabilității fiscale fără a pune în pericol perspectivele creșterii economice și fără a rămâne în urma altor țări central europene din UE.

Care sunt cerințele pentru a face față provocării și pentru a atinge obiectivele? Trebuie adoptate corecțiile fiscale urgente pentru a calma îngrijorarea piețelor. Dar, trebuie adoptate și reforme structurale care merg mult dincolo de problemele fiscale. Ele trebuie să ducă la liberalizarea pieței muncii, la crearea unui sistem public de pensii pe care să ni-l putem permite, la reducerea intervenției statului pe unele piețe, inclusiv piața de energie, la combaterea birocrăției și a corupției, la întărirea capacității de absorbție a fondurilor europene și, nu în ultimul rând, la îmbunătățirea infrastructurii.

Care sunt riscurile relativ la sustenabilitatea fiscală? Pe termen scurt, riscurile sunt limitate de accesul la finanțarea de la UE și FMI și de gradul relativ redus de îndatorare publică. Finanțările externe au contribuit la calmarea piețelor și au ajutat leul, dar reluarea creșterii economice depinde în principal de reluarea intrărilor de capitaluri private. Dar acestea întârzie să apară datorită îngrijorării privind sustenabilitatea fiscală pe termen lung, ceea ce prelungește recesiunea sau lasă creșterea economică sub potențial. Iar fără creștere economică adecvată, deficitele bugetare se pot adânci. Cu deficite bugetare mari, datoria publică va crește. Iar când ești prea îndatorat nimeni nu te mai împrumută.

Acesta ar fi un cerc vicios pe care trebuie să-l evităm, însă riscurile ca acest cerc vicios să apară sunt semnificative. Ele se pot manifesta atât pe partea creșterii economice cât și pe partea ajustărilor fiscale.

În ceea ce privește creșterea economică, este posibil ca reducerile de salarii și creșterea TVA să fi contribuit la scăderea cererii peste așteptări. Un studiu recent, realizat de Initiative Romania și care va fi dat publicității curând, arată că 86 la sută dintre românii din aria urbană considerau că situația economică este mai rea decât acum 6 luni, iar 54 la sută consideră că situația gospodăriilor lor s-a înrăutățit. Această percepție s-ar putea datora faptului că sondajul a fost făcut imediat după anunțarea tăierii salariilor cu 25 la sută în sectorul public și creșterea TVA.

Indiferent de cauza ei, la nivelul gospodăriilor, percepția s-ar putea reflecta în decizii de reducere a consumului. Deja se vede că în primul semestru al acestui an consumul privat a scăzut față de nivelul din semestrul al doilea al anului trecut cu 0,9. O impozitare a salariilor relativ mari cu 35-40 la sută îl va reduce și mai dramatic. De asemenea, cererea externă pentru produse românești ar putea scădea dacă economia europeană va încetini creșterea. Astfel, economia românească ar putea scădea cu mai mult de 2 la sută în 2010.

O scădere mai mare a economiei s-ar reflecta în scăderea veniturilor bugetare sub cele programate. Deocamdată, veniturile din TVA, care sunt sensibile la variația producției, au crescut ușor peste așteptări. Aceasta este o veste bună, dar trebuie înțeleasă corect. Creșterea reflectă modificarea TVA și o conformare bună a plătitorilor, dar și colectarea TVA pe importurile relativ mari din mai și iunie. Dar creșterea viitoare a importurilor s-ar putea încetini dacă se încetinește creșterea economică în Europa.

În ceea ce privește ajustările fiscale, mulți investitori se tem că reducerea cu 25 la sută a salariilor în sectorul guvernamental și creșterea TVA sunt dificil de susținut. Presiunile pentru creșteri salariale vor fi mari în 2011. Pentru a face loc salariilor mai mari, ar trebui reformate cheltuielile sociale și ocuparea în sectorul guvernamental. Dar e greu de crezut că aceste reforme se vor produce la timp și în cantitățile necesare, mai ales că acordul cu FMI se încheie în martie 2011, iar coaliția politică ce oferă sprijin guvernului este fracționată. Astfel, este probabil ca salariile să producă alunecări în aria fiscală. În 2012 reducerea deficitului la 3 procente va fi încă și mai dificilă având în vedere alegerile din noiembrie.

Deficitele mai mari decât cele programate ar face ca intrările de capitaluri private să rămână la niveluri modeste în 2011. În consecință, și creșterea economică, care depinde esențial de capitaluri private s-ar situa la niveluri modeste, iar reluarea creditului bancar ar fi foarte lentă. O creștere modestă prelungită s-ar reflecta în venituri bugetare relativ mici, ceea ce ar duce la noi presiuni pentru continuarea ajustărilor pe partea de cheltuieli. Ajustarea ar deveni tot mai dificilă pe măsură ce datoria publică și cheltuielile cu dobânzile ar crește. Iar impozite mai mari nu au cum să ajute ieșirea din această situație din moment ce încetinesc creșterea economică.